

КАЗКОТЕРАПІЯ ЯК ЗАСІБ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕМОЦІЙНОЇ КРЕАТИВНОСТІ ТА ЕМОЦІЙНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ

С.П. Дерев'янка

кандидат психологічних наук, доцент кафедри загальної,

вікової та соціальної психології ім. М. А. Скока

Національний університет «Чернігівський колегіум» ім. Т. Г. Шевченка

Я. Янченко

студентка магістратури, спеціальність «Психологія»

Національний університет «Чернігівський колегіум» ім. Т. Г. Шевченка

У сучасній психодіагностиці все більш наріжною постає проблема підбору діагностичних засобів щодо вивчення нових психологічних явищ, нещодавно уведених у тезаурус психології. Зокрема це такі феномени, як «емоційна креативність», «емоційна обдарованість», «соціальна креативність», «емоційна самоефективність» та ін. Термінологічний склад психологічної науки час від часу поповнюється новими назвами різноманітних явищ, проте їх діагностичне вивчення унеможлиблюється внаслідок відсутності відповідного психодіагностичного інструментарію, і це, в свою чергу, ускладнює подальшу концептуалізацію та операціоналізацію цих феноменів.

Поняття «емоційна креативність» було запропоновано Дж. Ейверіллом у 1991 р. Це явище було охарактеризовано вченим як здатність переживати і виражати нові оригінальні емоції засобом модифікації звичайних, стандартних емоцій відповідно до впливу різних ситуацій (повсякденних або стресових) [1]. Пізніше Дж. Ейверілл у співавторстві з Дж. Гутбезал розробили методичний інструментарій, призначений для діагностики цього явища [2]. Поряд із тим, подальше використання запропонованих методичних засобів показало їх суттєві недоліки (переважно методичного характеру), що актуалізує проблему діагностики емоційної креативності шляхом модифікації вже існуючих методик або розробки нових тестових завдань.

На сьогодні вже існують розробки новітніх тестів емоційної креативності – тест «Неконгруентні емоції» Д. Ушакова-О. Іванової [3], тест емоційної креативності С. Фролової [4] та ін. Можна відзначити досить потужний діагностичний потенціал цих методичних засобів, про що свідчать дані сучасних досліджень [3, с. 110]. Разом з тим, з нашої точки зору, в умовах постійно зростаючого темпу життя, коли досліджувані особи все з більшими труднощами приділяють час виконанню тестових завдань, необхідним є знаходження альтернативних методичних засобів, які були б досить об'єктивними за характером отриманої інформації, разом з тим не займали багато часу і стимулювали позитивну емоційну реакцію на виконання завдань.

Ми припустили, що використання вправ з казкотерапії може виступити альтернативним тестовим завданням для вивчення емоційної креативності. При цьому, ми ґрунтувалися на наступних даних: казкотерапія та її засоби стимулюють переживання емоцій позитивного спектру як у дітей, так і у дорослих; вправи з казкотерапії є досить легкими для сприймання та не викликають особливих труднощів, небажання тестуватися у цілому у досліджуваних будь-якого віку [5].

З метою вивчення діагностичного потенціалу казкотерапії, щодо вивчення емоційної креативності, нами було проведено пілотажне дослідження, у якому прийняло участь 30 осіб віком від 20 до 45 рр. (середній вік – 29 рр.), переважно жіночої статі (73 % усіх осіб).

В якості дослідницького інструментарію було використано: опитувальник «ЕСІ» (Emotional Creativity Inventory) і тест емоційних тріад за авторством Дж. Ейверілла; тест Д. Ушакова-О. Іванової «Неконгруентні емоції», тест «Емоційні наслідки» цих же авторів; вправа з казкотерапії «Завершення казки» (досліджуваним пропонувалося вигадати нову кінцівку для добре відомої казки «Колобок» з застосуванням тріади емоцій – «заздрощі», «збентеження», «подив»).

Основними показниками усвідомленої емоційної креативності були визначені наступні змінні (на основі опитувальника «ЕСІ»): емоційна

підготовленість (розуміння різних емоційних переживань); новизна (здатність переживати незвичайні емоції); ефективність (вміння виразно, адекватно виражати нові емоції); автентичність (щире відображення емоцій). Показники неусвідомленої емоційної креативності (на основі тесту емоційних тріад та казкотерапевтичної вправи «Завершення казки»): новизна (нові емоційні враження), ефективність (адекватність емоційних переживань) і інтеграція (продукування емоційних переживань засобом об'єднання різних емоцій та почуттів). Основний показник продуктивності емоційної креативності (тести «Неконгруентні емоції» та «Емоційні наслідки»): швидкість ідей.

Емпіричне дослідження передбачало методичну процедуру встановлення зв'язку між показниками емоційної креативності за результатами застосування різних методичних засобів (з цією метою було використано кореляційний аналіз Пірсона). Також передбачалося проведення частотного аналізу з метою вивчення розподілу досліджуваних за параметрами емоційного ставлення до доповненого сюжету казки та характером емоційного реагування за змістом доповненої казки. Статистична обробка даних здійснювалася за допомогою комп'ютерної програми SPSS для Windows (V. 20).

Дані кореляційного аналізу показали наявність вираженого зв'язку між показниками казкотерапевтичної вправи «Завершення казки» та тестами «Емоційні тріади», «Емоційні наслідки». Зокрема, показник казкотерапевтичної вправи «новизна» корелює з показниками тесту емоційних тріад – «новизна» ($r=0,837$; $p\leq 0,01$), «інтеграція» ($r=0,680$; $p\leq 0,01$), «ефективність» ($r=0,612$; $p\leq 0,01$). Показник «ефективність» («Завершення казки») корелює з показниками тесту емоційних тріад – «ефективність» ($r=0,646$; $p\leq 0,01$), «інтеграція» ($r=0,643$; $p\leq 0,01$), «новизна» ($r=0,411$; $p\leq 0,05$). Показник «інтеграція» («Завершення казки») корелює з показниками тесту емоційних тріад – «ефективність» ($r=0,623$; $p\leq 0,01$), «інтеграція» ($r=0,618$; $p\leq 0,01$). Показник «ефективність» («Завершення казки») корелює з показником тесту «Емоційні наслідки» – «швидкість ідей» ($r=0,475$; $p\leq 0,05$); «інтеграція» корелює зі швидкістю ідей також ($r=0,438$; $p\leq 0,05$).

Отримані кореляційні дані свідчать про те, що зазначена казкотерапевтична вправа може виступати ефективним методом вимірювання емоційної креативності у психологічних дослідженнях, оскільки спроможна вимірювати основні показники неусвідомленої емоційної креативності – «новизна», «ефективність», «інтеграція».

Слабкі кореляції казкотерапевтичної вправи з тестом «Емоційні наслідки» можна пояснити різною методологічною спрямованістю цих методичних засобів: вправа «Завершення казки» зорієнтована на вимірювання неусвідомленої емоційної креативності, тест «Емоційні наслідки» – призначений для вивчення швидкості емоційно-креативного мислення (тобто продуктивності емоційної креативності).

Кореляцій казкотерапевтичної вправи з опитувальними засобами (зокрема з опитувальником «ЕСІ») встановлено не було. Ці дані є досить передбачуваними та очікуваними, оскільки у психологічних дослідженнях акцентується відсутність зв'язку між усвідомленою / самооціночною емоційною креативністю (за результатами застосування опитувальних засобів) та неусвідомленою емоційною креативністю (за даними використання тестових завдань) [3, с. 109].

Дані частотного аналізу надали можливість виявити емоційне ставлення досліджуваних до сюжету казки: позитивне ставлення показали 6 осіб (25 % досліджуваних), негативне – 7 осіб (29 %), нейтральне – 11 осіб (46 %).

Аналіз даних за параметром характеру емоційного реагування на казкову ситуацію показав наступні результати: найбільш поширеною емоційною реакцією досліджуваних є радість щодо можливості спілкування (виявлено у 43 % всіх досліджуваних осіб); також виявлено страхи стосовно небезпеки життя (16 %), сумування (13 %), заздрощі до інших (3 %), скептицизм щодо життя (3 %). З нашої точки зору, означені прояви емоційного реагування на казкову ситуацію можуть свідчити про наявність емоційного благополуччя (радість щодо можливості спілкування), або емоційного неблагополуччя (страхи стосовно небезпеки життя, сумування, заздрощі до інших, скептицизм

щодо життя) у досліджуваних, що може виступити додатковою інформацією для психолога у ході проведення психологічного консультування.

Таким чином, дані дослідження презентували – казкотерапія (зокрема вправа «Завершення казки») може бути ефективним засобом діагностики емоційної креативності за параметрами оригінально вигаданого емоційного сюжету та успішного використання емоцій у казковій розповіді. Аналіз характеру сюжетів вигаданої кінцівки казки може слугувати цінним матеріалом для психокорекційної та психотерапевтичної роботи з клієнтом з предмету емоційного благополуччя.

Перспективи подальшого дослідження вбачаємо у розширенні вибірки дослідження з метою більш глибокого обґрунтування можливостей використання казкотерапевтичних засобів як психологічного інструментарію дослідження емоційної креативності та емоційного благополуччя особистості.

Література:

1. Averill J. R. Emotional creativity. *International review of studies on emotion*. Chichester: John Wiley & Sons, Inc., 1991. Vol. 1. P. 269 – 299.
2. Gutbezahl J., Averill J. Individual differences in emotional creativity as manifested in words and pictures. *Creativity research journal*. 1996. Vol. 9. P. 327 – 337.
3. Валуева Е., Ушаков Д. Эмпирическая верификация модели соотношения предметных и эмоциональных способностей. *Психология. Журнал Высшей школы экономики*. 2010. Т. 7. №. 2. С. 103 – 114.
4. Фролова С. В. Апробация авторского теста и тренинга эмоциональной креативности. *Изв. Саратов. ун-та. Серия: Философия. Психология. Педагогика*. 2017. Т. 17. Вып. 4. С. 471 – 477.
5. Зинкевич-Евстигнеева Т. Д., Тихонова Е. А. Проективная диагностика в сказкотерапии. СПб.: Речь, 2003. 208 с.